

Christopher J. H. Wright

ETICA
VECHIULUI
TESTAMENT
PENTRU
comunitatea
creștină

Ediție integral revizuită, actualizată, care combină materialul din
Living as the People of God și *Walking in the Ways of the Lord*

Traducere de Silviu Tatu

Cuprins

Prefață la <i>Living as the People of God</i>	11
Prefață	13
Introducere	17

Partea întâi: O structură pentru etica Vechiului Testament

1. Unghiul teologic	23
Identitatea lui Dumnezeu	23
Lucrarea lui Dumnezeu	25
Cuvintele lui Dumnezeu	30
Scopul lui Dumnezeu	33
Calea lui Dumnezeu	37
Bunătatea lui Dumnezeu	43
Lecturi suplimentare	48
2. Unghiul social	49
Dimensiunea socială a răscumpărării	49
Caracterul distinct al lui Israel	52
Lecturi suplimentare	75
3. Unghiul economic	77
Țara în istoria lui Israel	78
Țara ca dar divin	86
Țara sub proprietate divină	92
Țara ca indicator al ascultării de legământ	96
Lecturi suplimentare	99

Partea a doua: Teme ale eticii Vechiului Testament

4. Ecologia și pământul	103
Pământul lui Dumnezeu: proprietatea divină	105
Pământul nostru: dar divin și responsabilitate umană	117

Pământul blestemat: păcatul omului și distrugerea ecologică	130
Noua creație: ecologia și escatologia	138
Lecturi suplimentare	145
5. Economia și săracii	147
Etica economică în perspectiva creației	147
Economia într-o lume căzută	151
Dimensiunile economice ale narațiunii lui Israel despre răscumpărare	155
Valorile creației, restaurate în sistemul economic al lui Israel	158
Raportarea la sărăcie	170
Lecturi suplimentare	182
6. Țara și etica creștină	184
Interpretarea escatologică	186
Interpretarea tipologică	188
Jubileul: un studiu de caz	200
Lecturi suplimentare	213
7. Politica și popoarele	215
Perspective de la creație și de la Cădere	216
Dumnezeu și popoarele: viziunea universală a lui Israel	252
Lecturi suplimentare	254
8. Dreptate și judecată	256
Dreptatea, așa cum o manifestă Dumnezeu	257
Dreptatea așa cum o cere Dumnezeu	268
Dreptatea – așa cum Dumnezeu o va împlini, în cele din urmă.	278
Lecturi suplimentare	281
9. Legea și sistemul legislativ	283
Principalele blocuri de text legislativ	285
Diferite tipuri de lege	289
Administrarea justiției	302
Scara de valori a lui Israel	305
Reflecții teologice	315
Lecturi suplimentare	326
10. Cultura și familia	328
Respingere și interdicție	329
Tolerare limitată	330
Susținere analitică: familia în VT	338
Creștinii și cultura	349
Creștinii și familia	354
Lecturi suplimentare	363

11. Calea individului.	364
Individul în comunitate	364
Responsabilitate personală.	366
Modele de moralitate	369
Eșec și iertare	379
Lecturi suplimentare	383

Partea a treia: Studul eticii Vechiului Testament

12. O schiță de abordări istorice	387
Biserica primară	387
Epoca Reformei	391
Câteva abordări confesionale contemporane	399
Lecturi suplimentare	412
13. Cercetarea contemporană: un eseu bibliografic	414
14. Hermeneutica și autoritatea în etica VT	440
Cum ajungem „acolo” de „aici”: probleme metodologice	441
Cum ne întoarcem de „acolo” înapoi „aici”: problemele ideologice	445
Chestiunea autorității	453
Concluzii	469
Lecturi suplimentare	470
Anexă: Ce putem spune despre canaaniți?	471
Bibliografie	479
Index de referințe biblice	494
Index de nume	502
Index de subiecte	471

Introducere

Triunghiul eticii

Cel mai bun mod de a înțelege și aplica etica VT nu este acela de a ne arunca asupra lui și de a apuca tot ceea ce pare relevant pentru agenda noastră etică. Chiar dacă, de cele mai multe ori, se întâmplă exact așa – iar textele doveditoare sunt invocate aproape la întâmplare –, maniera aceasta de lucru presupune, de regulă, scoaterea textelor din contextul lor istoric, literar și cultural. Astfel, rareori se ajunge la un acord, din moment ce se citează cu ușurință tot felul de texte drept contraargumente, fără a se ține cont de unitatea canonică a VT. În lucrarea de față, am încercat să ne punem în poziția lui Israel și să înțelegem, pe de o parte, modul în care Israel a perceput și a experimentat relația sa cu Dumnezeu, și, pe de altă parte, modul în care a afectat această experiență idealurile lui etice și viața concretă a comunității.

În Biblie, teologia este inseparabilă de etică. Nu putem explica cum și de ce au trăit israeliții sau creștinii așa cum au trăit dacă nu înțelegem cum și de ce au crezut așa cum au crezut. În introducere, intenționez să schițez liniile generale ale concepției despre viață și despre moarte, care stă în spatele bogăției de legi și îndemnuri din VT, dar și contururile valorilor morale implicite și explicite din narațiuni, imnuri și profeții. Etica VT este construită pe fundamentul concepției despre lume și viață a lui Israel.

O concepție despre lume și viață este un set de presupoziii pe care le formulează o persoană sau o cultură ca răspuns la câteva întrebări fundamentale cu care se confruntă omul de pretutindeni¹. Iată câteva dintre aceste întrebări:

¹ Formularea acestor patru „întrebări fundamentale” provine de la J. Richard Middleton și Brian J. Walsh, *Truth is Stranger*. Pentru o abordare mai comprehensivă a concepției despre lume și viață a lui Israel și impactului ei asupra întregului VT, dar

1. *Unde ne aflăm?* (Care este natura universului și a planetei pe care trăim? Cum a apărut și care este viitorul ei?)
2. *Cine suntem noi?* (Ce înseamnă să fii om și în ce fel suntem distincți de creaturile de lângă noi, dacă există o astfel de distincție?)
3. *Ce greșală a survenit?* (Care este cauza situației curente în care se află lucrurile, adică a acelei situații despre care știm instinctiv că nu este așa cum ar trebui să fie? De ce ne aflăm într-o atât de mare încurcătură?)
4. *Care este soluția?* (Ce se poate face pentru ca situația să fie îndreptată, dacă acest lucru este posibil? Există speranță pentru viitor și, dacă da, speranță în ce, în cine și pentru când?)

Concepția despre lume și viață a lui Israel a răspuns la fiecare dintre aceste întrebări, în linii mari, după cum urmează:

1. Lumea este parte a creației bune realizate de singurul Dumnezeu viu, pe care Îl cunoaștem sub numele de Domnul². Ea aparține în întregime acestui Dumnezeu (nicio parte a ei nu aparține vreunui alt dumnezeu), iar Domnul este suveran peste tot ce există „în ceruri sus, pe pământ jos și sub pământ”.
2. „Noi”, în sens larg, suntem ființe umane create după chipul Dumnezeului creator, cu scopul de a avea o relație cu Dumnezeu, dar și de a avea relații unii cu ceilalți.
3. Din nefericire, ființele umane s-au răzvrătit împotriva Dumnezeului creator, prin neascultare morală și spirituală, fapt care a adus consecințe nefaste în toate aspectele vieții umane, inclusiv în personalitatea individuală, în relațiile noastre, în relația noastră cu mediul, și, mai ales, în relația noastră cu Dumnezeu.
4. Soluția este la îndemâna lui Dumnezeu, care a intervenit în istorie printr-un proiect de răscumpărare, începând cu alegerea lui Avraam, părintele poporului Israel. Scopul acestui proiect a fost acela de a binecuvânta toate popoarele și de a aduce în ființă o nouă creație.

De aceea, în sens restrâns, „noi” (ar fi explicat un evreu din vremea VT) suntem un popor ales, aflat într-o relație unică cu Domnul, care este atât Dumnezeu cu care suntem în legământ, cât și Dumnezeul universal al tuturor popoarelor. Printr-un act istoric măreț de eliberare națională (Exodul), prin legământul încheiat la Sinai și prin faptul că ne-a dat țara

și asupra înțelegerii NT cu privire la Isus (și chiar a înțelegerii de Sine a lui Isus), vezi N.T. Wright, *People of God*.

² Vezi capitolul 1, nota 1.

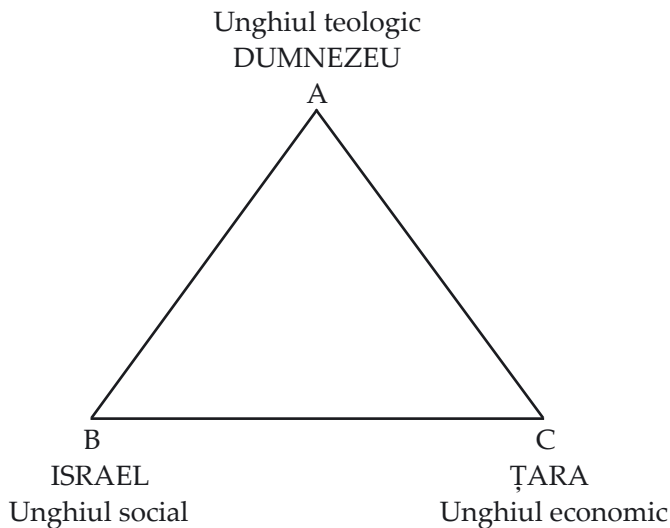
în care trăim, Domnul a făcut din noi poporul Său. Totuși, legământul cu Avraam ne amintește că am fost aleși cu misiunea de a aduce sub binecuvântare toate popoarele. În viețile noastre, respectăm ritualuri de curăție, facem distincție între lucrurile curate și cele necurate, care reflectă o separare față de popoare, separare despre care noi credem că se cere unui popor chemat să fie sfânt, așa cum este Domnul sfânt. În comportamentul nostru, suntem călăuziți de un corp de legi, obiceiuri și îndemnuri, care ne slujesc drept călăuză (*tôrâ*) și ne modelează răspunsul pe care-l dăm Domnului în calitate de Domn al legământului nostru. În închinarea noastră, Îl recunoaștem pe Domnul nu numai ca rege peste Israel, ci, în ultimă instanță, ca rege peste întreg pământul, peste toate popoarele și peste toată creația.

Aceasta este, foarte pe scurt, în cea mai mică dintre nuci, teologia VT: concepția despre lume și viață a lui Israel așa cum este exprimată în credințele lui, în povestirile lui și în imnurile lui. Doar în cadrul acestei matrice de aserțiuni are sens etica VT. Doar în măsura în care legăm această concepție despre lume și viață cu prelucrarea sa din NT, când primii ucenici ai Domnului Isus au încercat să dea sens persoanei și lucrării lui Isus în lumina Scripturilor lor (ceea ce noi numim VT), vom reuși să ne însușim, de o manieră validă, etica VT ca etică creștină.

În cadrul acestei matrice cuprinzătoare a înțelegerii de sine, putem identifica trei puncte focale majore:

- Domnul, ca Dumnezeu al lui Israel,
- Israel însuși, ca popor ales aflat într-o relație unică cu Domnul,
- Țara lui Israel, despre care se crede că Domnul i-a dat-o lui Israel, așa cum a promis.

Dumnezeu, Israel și țara, aceștia sunt cei trei stâlpi ai concepției despre lume și viață a lui Israel, factorii primari ai teologiei și eticii lor. Putem conceptualiza aceste realități într-un triunghi de relații, fiecare având impact și interacționând cu celelalte două. Astfel, putem lua fiecare dintre „colțurile” acestui triunghi și putem examina învățătura etică a VT dintr-un unghi teologic (Dumnezeu), dintr-un unghi social (Israel) și dintr-un unghi economic (țara). Acest grafic reprezintă schela/eșafodajul următoarelor trei capitole din Partea întâi.

Inevitabil, există ceva artificial cu privire la această diagramă. Totuși, în încercarea de a înțelege elementele mai complexe din VT, eșafodajul acesta simplu și cuprinzător, compatibil atât cu forma canonului VT, cât și cu legământul de la temelia teologiei VT, s-ar putea dovedi folositor³.

³ Cyrill Rodd face un rezumat corect al abordării mele, dar este nemulțumit pe motiv că acest eșafodaj, ca orice altă încercare de a prezenta etica „într-un cadru sistematic distorsionează etica însăși”. Este un model, spune Rodd, pe care l-am „impus” asupra eticii VT (Glimsper, p. 316). Evident, analogia mea cu triunghiul relațiilor nu apare nicăieri în mod explicit în cărțile VT. Totuși, până și canonul însuși era o tentativă de a aduna o varietate imensă de documente într-un sistem sau cu ajutorul unui tipar „impus”, pentru a aduce claritate și vizibilitate convingerilor teologice care au pretins crearea sa. Apărarea mea foarte subiectivă constă în presupunerea că, dacă aș fi abordat unul dintre profeții israeliți, un psalmist sau un istoric israelit, și i-aș fi arătat triunghiul de relații realizat între Dumnezeu, Israel și țară, israelitul cu pricina ar fi recunoscut ceva nu foarte străin de stâlpii esențiali ai credinței și tradiției lui.

PARTEA ÎNTÂI

O STRUCTURĂ PENTRU ETICA VECHIULUI TESTAMENT

1. Unghiul teologic

Unui istoric al sistemelor juridice europene i s-a cerut cândva să rezume diferențele esențiale constatate în diferite culturi naționale cu privire la etică și lege. „Este simplu”, a răspuns el. „În Germania, totul este interzis, cu excepția acelor lucruri care sunt permise. În Franța, totul este permis, cu excepția acelor lucruri care sunt interzise. În Rusia, totul este interzis, inclusiv ceea ce este permis. Iar în Italia, totul este permis, inclusiv ceea ce este interzis.”

Sistemele etice se dovedesc la fel de variate, atât în timp (istorie), cât și în spațiu (pe mapamond). Această varietate poate fi pusă în legătură cu axioma fundamentală sau cu punctul de plecare al oricărui sistem etic dat. Aristotel, de exemplu, vorbea despre „aurea mediocritas”, al cărei rezultat constă în „toate lucrurile cu moderație”. Utilitarismul susține principiul „cel mai mare bine pentru cei mai mulți”. Etica situațională privește dragostea drept principiu guvernant, suficient ca să ne ghideze alegerile și comportamentul în orice situație dată. Într-un veșmânt mai postmodern, principiul se transformă în criteriul „fără vătămare”. „Nu contează ce faci atâta timp cât nimeni nu este vătămat”.

Cu toate acestea, în VT (în întreaga Biblie, de altfel), etica este în mod fundamental *teologică*. Cu alte cuvinte, chestiunile de ordin etic sunt la fiecare punct legate de Dumnezeu – de caracterul Său, de acțiunile Sale și de scopul Său. Astfel, primul unghi pe care trebuie să-l explorăm în timp ce căutăm o metodă de prelucrare a eticii VT este unghiul teologic. Cum este afectată învățătura moralizatoare a VT de către modul în care acesta Îl prezintă pe Dumnezeu?

Identitatea lui Dumnezeu

A spune că etica biblică începe cu Dumnezeu este evident, dar nu este totul. Multe sisteme etice care au o temelie religioasă pot face același lucru. Pentru început, trebuie să fim mai specifici cu privire la termenul

„Dumnezeu”. Despre care dumnezeu este vorba? Cum se face cunoscut acest dumnezeu? În calitate de creștini anglofoni, suntem atât de obișnuiți să folosim cuvântul monosilabic „god” și să-l încărcăm cu conținutul credinței noastre biblice, încât nu suntem în stare să recunoaștem cât de multe semnificații împachetăm în el atunci când decidem să facem din prima literă o majusculă: „God”¹. Reciproca ar spune că, dimpotrivă, ne scapă semnificațiile care *nu* sunt împachetate în acest cuvânt, atunci când este folosit fără majusculă, de către cei care nu cunosc narațiunea Bibliei și nu au o concepție biblică despre lume și viață. Termenul „god” (dumnezeu) nu este nimic altceva decât un termen generic, care, de regulă, era folosit la plural, nu la singular. La origine, termenul se referea la divinitățile multiple ale triburilor din nordul Europei. Astfel, întrebarea: „Crezi în Dumnezeu?” înseamnă și înseamnă, de fapt, foarte puțin (așa cum foarte puțin înseamnă și fiecare răspuns dat unei asemenea întrebări), câtă vreme nu se specifică ce corespondent are în realitatea obiectivă cuvântul „Dumnezeu”. Mulți dintre cei care ar răspunde afirmativ la această întrebare ar putea fi surprinși de adevăratul Dumnezeu din Biblie. Iar mulți dintre cei care ar răspunde negativ ar fi surprinși să descopere că nici creștinii nu cred în acel „Dumnezeu”, pe care ei (ateii) îl neagă.

Când S-a revelat lui Israel, Dumnezeul cel adevărat nu Și-a asumat asemenea riscuri. Uneori se spune că monoteismul este caracteristica esențială a credinței pe care a transmis-o lumii Israel. Totuși, termenul este mult prea puțin specific. Ce aveau de învățat israeliții din marile lucrări pe care Dumnezeu le-a făcut de-a lungul istoriei lor? Le-a spus Moise, după experiența Exodului și a Sinaiului: „Vi s-au arătat aceste lucruri ca să știți că există un singur Dumnezeu”? Dacă aceasta ar fi fost singura concluzie la care ar fi trebuit ei să ajungă, și anume unicitatea dumnezeului lor, atunci nu ar fi știut mai mult decât știu deja demonii, cum ar spune Iacov (Iac. 2:19). Israelii trebuiau să deducă din istoria lor ceva mult mai specific: „Ție ți-au fost arătate aceste lucruri ca să știi că *Domnul* (IHVH)²

¹ În românește, conform DEX, „Dumnezeu” provine din doi termeni latinești „Domine Deus”, adică Domnul Dumnezeu (n.tr.).

² În cele mai multe versiuni ale Bibliei în limba engleză, termenul „Domnul” traduce numele personal ebraic al lui Dumnezeu. În originalul evreiesc, acesta era compus din patru consoane, IHVH, tetragrama („cele patru litere”, cum mai este cunoscut). Din pricina sacralității acestui nume, evreii de mai târziu obișnuiau să nu rostească tetragrama, ci să înlocuiască în lectură numele acesta cu un altul, și anume, cu titlul ebraic Adonai (Domnul). Pentru a indica această practică, vocalele substantivului adonai au fost adăugate consoanelor lui IHVH. Din această combinație a rezultat forma latină „Iehova”, folosită de versiunile mai vechi ale Scripturii. Cea mai timpurie versiune grecească a Scripturilor ebraice, Septuaginta, realizată cu două sute de ani înainte de Cristos, a urmat tradiția înlocuirii lui IHVH cu Adonai în lectura textului ebraic, și

este Dumnezeu și că nu este altul în afară de El. [...] Să știi astăzi și să-ți pui la inimă faptul că *Domnul* este Dumnezeu sus în cer și jos pe pământ și că nu este altul în afară de El” (Deut. 4:35, 39, s.a.).

Lucrările *acestui* Dumnezeu, IHVH, au demonstrat cine este cu adevărat Dumnezeu. Nu unul dintre zeii egiptenilor, sau unul dintre zeii canaaniților. Doar IHVH a făcut aceste lucruri; El era unic ca Dumnezeu și unic pentru Israel. Chestiunea avută în vedere în acest pasaj nu este una de ordin numeric (unul sau mai mulți), deși unicitatea și unitatea lui IHVH erau importante și au fost afirmate cu tărie și în alte părți ale Scripturii (ex.: Deut. 6:4–5). Ceea ce contează sunt *identitatea și caracterul* Dumnezeului care a făcut aceste lucrări mari de-a lungul istoriei lui Israel. Învățătura moralizatoare a VT se întemeiază tocmai pe această identitate a lui Dumnezeu. Când Israel a urmat alți dumnezei (pentru a folosi o expresie des întâlnită în Deuteronom și în cărțile istorice), efectele nu au fost doar religioase, au fost și etice. Sau, mai bine zis, ne-etice, idolatria având efecte dezastruoase atât din punct de vedere social, cât și din punct de vedere etic, o realitate confirmată și de profeți. Purtarea noastră depinde de persoana căreia ne închinăm; cum a fost atunci așa este și astăzi. Așadar, pentru Israel, comportamentul etic era definit de identitatea acestui Dumnezeu, de identitatea Dumnezeului lor, IHVH, Sfântul lui Israel.

Lucrarea lui Dumnezeu

Mai întâi, Dumnezeu acționează, apoi îi cere poporului să răspundă. Iată punctul de start al învățăturii morale a VT. Dumnezeu ia inițiativă în har și în acțiune răscumpărătoare și abia apoi, în lumina inițiativei Sale, ridică pretenții etice. Domeniul etic ține, așadar, de acel răspuns și de acea recunoștință pe care doar o relație personală le face posibile. Etica nu are a face cu ascultarea oarbă față de reguli sau față de poruncile care

a redat numele divin ebraic IHVH prin grecescul *ho kurios*, care înseamnă „Domnul”. Convenția modernă din cercetarea biblică, cel puțin printre creștini, manifestă tendința de a reda numele divin prin „Iahve” (deși nimeni nu știe pe deplin cum se pronunța la început). Preferința dominantă în traduceri englezești ale Bibliei, însă, este aceea de a urma tradiția timpurie și de a reda numele divin prin „Domnul”. În această carte, voi folosi IHVH acolo unde este important a distinge numele personal al lui Dumnezeu, însă voi folosi adesea și numele „Domnul” pentru a continua această puternică tradiție istorică. Este important să ne amintim că „Domnul” nu este doar un sinonim pentru „Dumnezeu”, ci exprimă numele personal și caracterul lui Dumnezeu la care se face referire. Astfel, dacă folosim în scris sau în lectură numele „Iahve”, nu folosim doar numele tribal al unei divinități ce aparținea unui popor antic, ci folosim numele personal al Dumnezeului celui viu – folosit de poporul lui Israel, încă de la început, Dumnezeul întregii Biblii, Dumnezeul și Tatăl Domnului nostru Isus Cristos.

ne păzesc de moarte. Firește, atunci când citim legile VT, s-ar putea să pară că e tocmai așa. Dacă ne „cufundăm” într-un capitol tipic din Levitic sau din Deuteronom, observăm că ascultarea de lege este tot ceea ce contează. Totuși, această „cufundare”, cum spuneam în introducere, este întotdeauna o metodă discutabilă de a mânui textul biblic. Este extrem de important să acordăm atenție cadrului narativ în care sunt date legile VT.

Se acceptă tot mai mult faptul că preocuparea excesivă cu legea VT a distorsionat înțelegerea creștină a valorilor etice și a valorilor VT ca întreg. Este oarecum nefericită folosirea cuvântului „lege” pentru a traduce *tôrâ*, termenul ebraic pentru Pentateuh (primele cinci cărți ale Bibliei). Cu siguranță, Tora este fundamentală pentru întregul canon al VT (și chiar pentru întreaga Biblie), dar la fel de sigur este și că Tora este mai mult decât o lege, iar legile din ea sunt mai mult decât „legislație” în sens juridic modern. Deschide Tora la începutul ei și vei găsi o narațiune care se întinde de-a lungul primei cărți și până la jumătatea celei de-a doua, înainte să întâlnești primul „cod legislativ”. Pe toată întinderea Pentateuhului, narațiunea este predominantă. Legea este dată în contextul unei narațiuni. În această narațiune Îl întâlnim pe Dumnezeu creatorul și răscumpărătorul. Citim despre minunea creației, tragedia răzvrătirii umane, chemarea lui Avraam și a poporului născut din el. Aflăm despre intențiile lui Dumnezeu pentru acel popor, și, prin el, pentru restul umanității. Ne ținem răsuflarea atunci când povestea trece prin momente de suspans sau de iminent pericol și ne minunăm împreună cu poporul Israel de îndurarea, de răbdarea, de mânia, de judecata și de scopurile acestui Dumnezeu, care intervine în călătoria lor prin istorie.

Așadar, trebuie să înțelegem că legea este dată în cadrul unei narațiuni (în cele ce urmează, vom discuta mai multe pe marginea acestui subiect), și că, în acest sens, formularea eticii VT trebuie să țină cont de această narațiune (jumătate din VT este narațiune). În povestirile VT, Israel s-a înțeles pe sine ca popor și L-a înțeles într-un mod mai specific pe Dumnezeul său. Aceste povestiri sunt depozitarul revelației și al experienței, al tradiției și al înnoirii, al exemplelor ilustre și al eșecurilor spectaculoase, care compun tapiseria etică a VT. Israel a fost o comunitate dedicată memoriei și speranței. Prin amintirile lor, prin repovestirea trecutului lor, ei înflăcărau speranța pentru un viitor mai bun. Astfel, Israel și-a format o identitate proprie și și-a asumat o misiune proprie, iar aceste două elemente converg într-o etică a vieții. Comunitatea poporului Israel a fost modelată de narațiunea istoriei poporului Israel. „Comunitatea este plămădită [...] de credința că narațiunea mărturisește despre realitatea întâlnirii formatoare cu Dumnezeu, într-un timp și într-un spațiu istorice [...] Caracterul lui Israel este modelat în mod semnificativ de amintirea și de

reinterpretarea acțiunilor lui Dumnezeu, săvârșite în folosul său în trecut³ (Birch 1994, 27).

Să privim, aşadar, la naraţiunea fundamentală pentru originea legii VT, mai precis, la evenimentele Exodului şi la darea legii la Sinai, aşa cum sunt descrise ele în Exod 1–24. Descoperim că israeliţii, oprimaţi în sclavie în Egipt, în condiţii intolerabile, strigau după ajutor. Strigătul lor a fost auzit de Dumnezeu (2:23–25), iar El a acţionat. Printr-o serie de evenimente spectaculoase, Dumnezeu i-a eliberat (răscumpărat) din Egipt (cap. 3–15), i-a adus la Sinai (cap. 16–19), le-a dat legea Sa (cap. 20–23) şi a încheiat un legământ cu ei (cap. 24). Pe toate acestea, Dumnezeu le-a făcut din credincioşie faţă de caracterul Său şi faţă de promisiunile făcute strămoşilor poporului Său (2:24; 3:6–8):

Acum însă am auzit gemetele copiilor lui Israel, pe care-i țin egiptenii în robie şi Mi-am adus aminte de legământul Meu. De aceea, spune copiilor lui Israel: „Eu sunt Domnul. Eu vă voi izbăvi din muncile cu care vă apasă egiptenii, vă voi izbăvi din robia lor şi vă voi scăpa cu braţ întins şi cu mari judecăţi. Vă voi lua ca popor al Meu; Eu voi fi Dumnezeul vostru şi veţi cunoaşte că Eu, Domnul, Dumnezeul vostru, vă izbăvesc de muncile cu care vă apasă egiptenii. Eu vă voi duce în ţara pe care am jurat că o voi da lui Avraam, lui Isaac şi lui Iacov; Eu vă voi da-o în stăpânire; Eu, Domnul” (Ex. 6:5–8. VDCC).⁴

Seria evenimentelor din naraţiunea biblică este foarte importantă. Dumnezeu nu i-a descoperit lui Moise legea, atunci când l-a întâlnit pe muntele Sinai sub forma unui rug aprins. Nu l-a trimis în Egipt cu mesajul: „Iată legea lui Dumnezeu. Dacă o veţi păzi cu sfinţenie de acum înainte, Dumnezeu vă va izbăvi din sclavie.” În acest fel, Dumnezeu a evitat să transmită lui Israel un mesaj fals, şi anume că, prin păzirea legii, poporul ar fi meritat sau ar fi putut grăbi eliberarea. Nu. Dumnezeu a acţionat *primul*. Întâi, Şi-a răscumpărat poporul din robie, apoi, a încheiat cu el un legământ, un legământ în care acestuia îi revenea sarcina de a păzi legea lui Dumnezeu ca răspuns la izbăvirea de care avusese parte.

Este o idee evidenţiată la începutul capitolului 19 din Exod, când poporul Israel se afla deja la muntele Sinai. Capitolele anterioare prezentaseră

³ Importanţa caracterului în etică şi importanţa naraţiunii ca mijloc major prin care este modelat caracterul în etica biblică au fost în atenţia lui Stanley Hauerwas (1981, 1983). Şi Waldemar Janzen (1994) susţine că naraţiunea are prioritate faţă de lege în formularea unei abordări asupra eticii VT.

⁴ Observaţi cum identitatea şi caracterul lui Dumnezeu sunt legate de evenimentele pe care le schiţează în avans. „Eu sunt Domnul”, IHVH. Israel va fi eliberat nu doar în virtutea unor evenimente viitoare, nu doar pentru a da un răspuns etic, ci pentru a-L cunoaşte pe IHVH, temelia eticii VT.

izbăvirea lui Dumnezeu în acțiune, iar capitolul următor, respectiv, capitolul 20, urma să aducă în prim plan darea legii. Capitolul 19, în care Dumnezeu Se adresează poporului, este un text care funcționează ca un pivot pentru întreaga carte, sau, mai bine zis, ca o balama necesară pentru a crea o legătură între narațiunea răscumpărării și momentul în care este dată legea. „Ați văzut ce le-am făcut egiptenilor, cum v-am purtat pe aripi de vultur și v-am adus la Mine. De aceea, acum, dacă veți asculta de glasul Meu și veți păzi legământul Meu, veți fi comoara Mea dintre toate popoarele [...]” (Ex. 19:4-5).

Dumnezeu atrage atenția asupra acțiunilor Sale precedente. Cu trei luni în urmă, ei erau sclavi în Egipt. Acum, sunt liberi. Motivul rezidă în combinația dintre îndurarea lui Dumnezeu, credincioșia față de promisiunile Sale și judecata pe care i-a făcut-o faraonului. Israelitilor nu li s-a spus să păzească legea pentru ca Dumnezeu să-i poată izbăvi, și, astfel, ei să devină poporul Său. El mai întâi i-a izbăvit și i-a făcut poporul Său, abia *pe urmă* le-a cerut să păzească legea. Etica este răspunsul la harul lui Dumnezeu, nu mijlocul prin care se ajunge la el.

Nici chiar Decalogul nu începe cu o poruncă. Există o prefață vitală: „Eu sunt Domnul, Dumnezeul tău, care te-am scos din țara Egiptului, din casa sclaviei” (Ex. 20:2). Prin aceste cuvinte, Dumnezeu Se identifică pe Sine („Eu sunt Domnul”) și activitatea Sa răscumpărătoare („te-am scos”), pentru ca apoi să continue: „Să nu ai alți dumnezei în afară de Mine!” (v. 3). Porunca *urmează* afirmației, iar cele două sunt legate prin conectivul subînțeles „de aceea”.

Relația dintre porunca lui Dumnezeu și acțiunile Lui anterioare în favoarea lui Israel este și mai vizibilă în Deuteronom, mai exact, în prologul istoric din primele patru capitole care precede Decalogul din capitolul 5. S-a argumentat că principala secțiune legislativă a cărții, respectiv capitolele 12–26, reflectă în mod deliberat principala secțiune teologică a cărții, respectiv capitolele 1–11. Răspunsul lui Israel este menit a fi, în termeni sociali, o oglindire a acelor fapte ale lui Dumnezeu care au fost întreprinse în folosul său (McConville 1984). Așa cum citim în Deuteronom 6:20–25, când un băiat israelit își întreba tatăl cu privire la înțelesul sau rațiunea pentru care familia sa păzea legea⁵, răspunsul nu era unul tăios, de felul: „Pentru că Dumnezeu ne-a poruncit să facem așa.” Tatăl trebuia să spună povestea, vechea poveste a Domnului și a dragostei Sale în

⁵ Întrebarea poate avea unele nuanțe. În ebraică, întrebarea ar suna în felul următor: „Pentru ce sunt toate aceste stipulații...?” Ce înseamnă ele, pentru ce sunt date, de ce ar trebui să le păzim, cu ce rost? etc. Răspunsul tatălui pare să implice ideea că fiul caută un rost: „De aceea facem așa și păzim aceste legi.”

acțiune, povestea Exodului. Sensul legii trebuia căutat în „evangelie” – în evenimentele istorice ale răscumpărării.

Prin urmare, de la bun început, păzirea legii lui Dumnezeu de către Israel era menită a fi un răspuns la ceea ce Dumnezeu făcuse deja pentru el. Aceasta este temelia și, deopotrivă, principiul care străbate învățătura morală a întregii Biblie. Un resort similar poate fi găsit și în NT: „Iubiți-vă unii pe alții *cum v-am iubit Eu*” (Ioan 15:12, s.a.), „noi iubim *întrucât El ne-a iubit mai întâi*” (1 Ioan 4:19, s.a.; cf. Rom. 12:1). Există o unitate fundamentală între cele două testamente în această privință. Ar fi o greșeală să sugerăm că diferența dintre VT și NT constă în aceea că VT declară că mântuirea se primește prin păzirea legii, în timp ce NT proclamă că mântuirea se primește prin har. Tocmai această *distorsiune* a Scripturilor era combătută de Pavel. Totuși, așa cum era preocupat să demonstreze, harul este temelia mântuirii noastre și a eticii noastre pe tot cuprinsul Bibliei. Întâi vine harul lui Dumnezeu, apoi vine răspunsul omului.

Pe măsură ce înaintăm în narațiunea cărții Exod, descoperim că relația lui Israel cu Dumnezeu este nu doar întemeiată pe harul *răscumpărător*, ci și susținută de harul Său *care iartă*. Capitolele 32–34 surprind această idee într-un mod remarcabil și profund. Pe când Moise se află pe munte, Israel se răzvrătește și își toarnă, drept idol, un vițel de aur. Cu acest prilej, Dumnezeu declară că va provoca distrugerea completă a poporului Său. Totuși, Moise intervine și pledează înaintea lui Dumnezeu pentru Israel. Întâi de toate, Moise face apel la reputația lui Dumnezeu, care ar putea fi pierdută dacă, după ce l-a salvat pe Israel, i-ar pricinui pierrea. Ce fel de Dumnezeu ar crede dușmanii că este acest Dumnezeu: „De ce să spună egiptenii[...]” (32:12)? În al doilea rând, Moise face apel la promisiunea lui Dumnezeu făcută mai înainte lui Avraam (32:13). Este clipa în care Dumnezeu dă înapoi și își reînnoiește promisiunea: Israel va intra în Țara Făgăduinței, însă Dumnezeu nu-l va însoți pe drum (33:3). Soluția nu este satisfăcătoare pentru Moise. El insistă și face apel la legământul încheiat de Dumnezeu cu Israel la Sinai: Dumnezeu este Dumnezeul lui Israel, iar Israel este poporul Său: „Gândește-Te că neamul acesta este poporul *Tău*” (33:13, s.a.). Cum ar putea ști cineva care este identitatea lui Israel dacă IHVH, Cel de care depinde această identitate, nu se află alături de el (33:16)? Rugăciunea lui Moise a pătruns până în inima lui Dumnezeu. În mila Sa, Dumnezeu își iartă poporul și, în capitolul 34, reface legământul cu el.

Chiar dacă am oferit mai sus doar o schiță a textului din Exod 32–34, pierzând mult din profunzimile lui, cu siguranță putem pricepe un adevăr esențial care răzbate din acest text: de la bun început, Israel a știut că supraviețuirea relației sale cu Domnul depindea în totalitate de